

УДК 159.922

ВОВЧИК-БЛАКИТНА О.О.

*провідний науковий співробітник лабораторії екологічної психології
Інституту психології імені Г.С. Костюка, кандидат психологічних
наук, м. Київ*

ГУРЛЄВА Т.С.

*старший науковий співробітник Інституту психології імені
Г.С. Костюка, кандидат психологічних наук, м. Київ*

ДИТИНА І ЖИТТЄВЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ

В статті дається визначення розвивального, екологічно орієнтованого середовища, як такого, що об'єднує елементи, які сприяють розвитку функціонального стану організму людини, активізації її психологічних ресурсів, опірності до негативних впливів, досягненню і підтриманню емоційного комфорту, а також індукують процеси саморозвитку особистості. Розглядається сімейне середовище, як частина системи «людина-життєве середовище». Акцентується увага на інформаційному просторі, який є різновидом життєвого середовища і може потенційно деструктивно чи конструктивно впливати на становлення і самовдосконалення особистості, розвивати чи спотворювати світогляд, гармонізувати чи руйнувати внутрішню картину світу дитини, юнака, дорослого.

Ключові слова: *життєве середовище, дитина, екологічно орієнтоване, розвивальне середовище, техногенне середовище, сімейне середовище, екологічна система, екологічний інформаційний простір, мас-медіа.*

Постановка проблеми. Наукові дослідження фахівців у різних галузях соціальних, гуманітарних, природничих наук дедалі більше опиняються в умовній точці об'єднання, коли гостро постає проблема екології та буття людини в контексті оздоровлення духовно нездорового суспільства взагалі, що повсякчас виявляє нетолерантність та агресивність в межах вузького чи масштабного життєвого середовища. Щодалі ширше коло науковців, практиків та пересічних громадян усвідомлюють необхідність екологічної орієнтації не тільки у виробництві та споживанні, а й в освіті, вихованні, культурі, політиці (праці Г.О. Балла, М.Й. Боришевського, О.Л. Верніка, Ж. Готфруа, Д.О. Леонтьєва, А.М. Львовичкіної, А. Маслоу, В.А. Петровського, К. Роджерса, О.В. Рудоміно-Дусятської, В.І. Скребця, М.М. Слюсаревського, Т.М.Титаренко, Ю.М. Швалба та ін.).

Категорія середовища стає дедалі частіше використовуватись при аналізі тих або інших особливостей та феноменів не лише в рамках власне екопсихологічних досліджень, а й інших напрямків

психологічної науки. Позаяк вже в самій назві екологічної психології закладені поняття *oikos* – оточення, середовище, *psyche* – душа, *logos* – наука, вчення, серед яких категорія середовище є однією з базових. Середовище містить в собі можливості, що можуть перетворитися на реальність тільки за умови активності людини: у цьому полягає активне начало людини як суб'єкта в освоєнні оточуючого світу.

Благополуччя та психологічне здоров'я людини в сучасному світі залежить від її здатності ефективно та різнопланово взаємодіяти з оточуючим світом. Процес встановлення відносин з оточенням починається ще до народження і триває впродовж всього життя. Суспільство виступає тою системою, в рамках якої взаємодія людини та її стосунки з іншими виступають як суттєві та необхідні умови особистісного існування та розвитку. Людина залучається до різноманітних підсистем суспільства більшою чи меншою мірою і через свою діяльність змінює підсистему і змінюється сама. Водночас те чи інше середовище не лише певним чином індукує зміну, розвиток тих чи інших психологічних властивостей людини, але й через ці зміни визначає і власну поступову трансформацію.

Однією з перших спроб визначення поняття середовища була зроблена М.Я. Басовим ще в 30-х роках минулого сторіччя в рамках педології – науки про всебічний розвиток дитини, яка претендувала на базис «нової психології», в котрій мав реалізуватися гіпократівський холистичний підхід до людини як психофізіологічної єдності в її активній творчій взаємодії з природним та соціокультурним середовищем. Особливе значення соціального, сімейного та освітнього середовища у контексті розвитку дитини підтвердив теоретичними аргументами та експериментальною діяльністю Л.С. Виготський та його учні. Польський педагог-гуманіст Януш Корчак вживав поняття «середовища, котре виховує», визначаючи умови та потенціал, зокрема, сім'ї, що сприяють розвитку активності (чи пасивності) дитини, її особистісної свободи (чи несвободи). В першому випадку передбачається наявність елементів збагаченого середовища, яке можна визначити, забігаючи наперед, розвивальним та «екологічним», в другому – збідненого, не розвивального, «неекологічного», а значить шкідливого, деструктивного. Дбаючи про створення збагаченого та безпечного середовища, де панує любов, прийняття, повага до особистості та її права на особистий вибір, Я. Корчак підтвердив свою позицію громадянським, людським вчинком, розділивши долю своїх вихованців, обравши спільний з ними шлях до фашистської газової камери. Життя і подвиг великого педагога, вченого, високої людини є взірцем можливості створення екологічного простору для розвитку і вдосконалення і дорослих, і дітей як суб'єктів, їх взаємодії.

Аналіз наукових досліджень. Останнім часом в психологічній та педагогічній науках достатньо ґрунтовно вивчаються значимість емоційного ставлення батьків до дітей та його роль у становленні особистісних якостей, способів позиціонування моральних настанов та норм в спілкуванні з дитиною, значення організації спільної діяльності з дітьми, а також питання ролі інформаційного простору у психічному розвитку дитини тощо (В.В. Андрієвська, Т.В. Говорун, А.І. Захаров, О.Л. Кононко, В.К. Котирло, І.С.Кон, В.І.Панов, О.В. Петрунько, Ю.О.Приходько, М.Л. Смульсон, В.В. Столін, Л.Б. Шнейдер та ін.).

Об'єднуючою ланкою у визначенні поняття «середовище», є спроба його аналізу з позиції особистості. Останнє доказово обґрунтовує відомий український вчений Ю.М.Швалб, виділяючи типи середовищ в залежності від видів життєдіяльності: культурного, освітнього, професійного, інформаційного, природно-ландшафтного, побутового, міжособистісного. Той чи інший тип середовища впливає на спосіб життя опосередковано – через чинники суб'єктивного характеру, які можуть розглядатися більш узагальнено – як відносини особистості, або конкретизуватися – як взаємодія її окремих підструктур: емоційно-мотиваційної, когнітивної, поведінкової [1].

Серед типів життєвого середовища саме сімейне знаходиться на перетині декількох середовищ, об'єднуючи їх в собі водночас і побутове, і культурно-освітнє, і міжособистісне, і інформаційне середовища. Процес психічного розвитку відбувається у певному соціальному і просторово-предметному середовищі, що в сукупності елементів складає як будь-яке інше, так і сімейне середовище. Суттєвим фактором є власне якість цього середовища, яка впливає на розвиток та становлення кожного з його елементів. Застереження В.І. Вернадського про необхідність побудови якісно нових стосунків з навколишнім середовищем через посилення гуманістичної складової освіти та виховання й досі є недостатньо артикульованим в житті наших громадян.

Дослідження особливостей моделі родини як соціального середовища та побудови способу її життя видається нам надзвичайно важливим у плані можливостей прогнозувати тенденції та зміни в процесі розвитку сім'ї, як генетично первинного середовища виховання дитини, а також визначення векторів того чи іншого психологічного супроводу та підтримки сім'ї. Актуальним вважаємо вивчення того соціокультурного контексту, який супроводжує розвиток сімейного середовища (особливо на ранніх етапах розвитку дитини) конструктивно, екологічно розвивально, чи деструктивно, руйнівно. Таким супроводжуючим середовищем вважаємо інформаційне, техногенне середовище, а саме медіа-простір, зокрема,

телебачення, інтернет, наукові та популярні видання, спеціальна література для батьків і дітей.

Мета даної статті – визначення особливостей екологічності сімейного середовища дитини і вплив мас-медіа на оздоровлення життєвого простору сім'ї.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень.

Сімейне середовище можна розглядати як багатовимірне соціальне утворення, як предмет теорії, експерименту та практики та надавати аналізу, виходячи з декількох позицій [2]. З одного боку – досліджувати його як фактор навчання та розвитку дитини, в ході якого взаємодія дитини та середовища відбувається за схемою суб'єкт-об'єкт і дитина виступає в ролі об'єкту тих чи інших впливів батьків, родичів. З іншого боку – в якості умови навчання та розвитку дитини, коли сімейне середовище є суть суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин і виступає як сукупність можливостей для опанування новими знаннями, вміннями, набуття емоційного досвіду, а також для виявлення і розвитку індивідуальних особливостей дитини. Сім'я як цілісна «екологічна система» характеризується тим, що неузгодженість психологічних потреб та способів їх реалізації може тягти за собою розбалансування системи, розпад її або деформацію при існуванні одного (одних) члена сім'ї за рахунок іншого (інших). Частіше за все у своєрідний епіцентр неблагополуччя потрапляють саме наймолодші члени сім'ї – діти. Таким чином сім'я, як соціальний інститут, з одного боку, покликана забезпечити дитину умовами, необхідними для розвитку і становлення її особистості, з іншого – як ніяке інше середовище може гальмувати процес і потенційно нести серйозні загрози як фізичному, так і емоційному, пізнавальному розвитку.

Важливим напрямком наукових досліджень є вивчення розвитку та формування психіки дитини в процесі взаємодії з різними середовищами. Виходячи з системи уявлень екологічної психології, розглядаємо сім'ю як «соціоекологічну систему», як середовище, простір взаємовпливів та умов, факторів розвитку особистості (що містяться у просторово-предметному, інформаційному, культурному, природному, побутовому, міжособистісному та ін. оточеннях).

Психологічною сутністю сімейного середовища є сукупність діяльнісно- комунікативних зв'язків, взаємостосунків членів сім'ї. Фіксація такої реальності, на наш погляд, можлива через систему відношень членів сім'ї. Позитивні та негативні лінії в дитячому розвитку – фактично розвиток чи стагнація, деградація – знаходяться у прямому відношенні з екологічністю сімейного середовища. Певним підтвердженням такого погляду може слугувати позиція відомого вченого А. Маслоу, який вважав, що найкраще середовище для пересічного організму є одним із первинних факторів само-

актуалізації, що подібно до доброго наставника, який відступає в тінь, аби дозволити йому самому здійснювати вибір відповідно до власних бажань та вимог (залишаючи за собою право слідкувати за тим, щоб він враховував бажання та потреби інших людей).

Модель сімейного середовища, на нашу думку, містить низку складових та відповідні їхні показники.

1. Поведінкова складова. Розуміння батьками на рівні інтуїції значимості безпосереднього впливу власної поведінки на характер та атмосферу сімейного середовища.

2. Мотиваційна складова. Налаштування батьків на дитину, як особистість, врахування мотивів вчинків, а не лише самого вчинку.

3. Інформаційна складова. Розуміння батьками, що інформаційне тло, яке характеризує кожну сім'ю, домінуючі теми обговорень та бесід, типове щоденне телевізійне «меню», долучення членів сім'ї до читання книг та періодичних видань, відвідання бібліотеки, музеїв, концертів, виставок тощо, ступінь включення у суспільне життя країни, міста, локальної спільноти індукує розвиток відповідних психологічних особливостей дітей, значною мірою визначає ту чи іншу активність та відповідні інтереси.

4. Емоційно-психологічна складова. Створення атмосфери психологічного комфорту, свободи, прийняття, піклування, відчуття безпеки, захищеності для дитини, що включає варіативність стосунків представників різних поколінь, звичаї, реально діючі сімейні традиції, звички, емпатійну щоденну взаємодію, духовний клімат.

5. Організаційна складова. Достатньо чітка організація робочого та вихідного дня з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини, що передбачає руховий режим, перебування на свіжому повітрі.

6. Просторово-предметна складова. Використання елементів домашньої

обстановки та створення її з метою позитивного впливу на дитячий розвиток, підтримка та розвиток стосунків з природним середовищем.

Провідним компонентом розвивального сімейного середовища є, на наш погляд, відповідальна позиція батьків при побудові взаємин з дитиною і залучення до розвивального середовища дитини, зокрема визначення характеру та об'єму впливу мас-медіа, що «виховує» дітей за відсутності батьків, поза їх безпосереднім впливом.

Важливими є базові умови розвивального сімейного середовища, що впливають на формування психологічних особливостей особистості дитини: спільна діяльність батьків та дітей, що передбачає спілкування та взаємодію у різноманітних ситуаціях особистісного, пізнавального, ділового характеру в межах побуту, навчання, відпочинку, спілкування в інтернет мережі та ін.; авторитетні та зрі-

лі батьківські установки (вимогливість та чуйність), зацікавленість батьків в особистісному розвитку дитини при орієнтації на індивідуальні та вікові особливості, потреби, схильності та інтереси дитини.

Сімейне середовище, що об'єднує елементи, котрі сприяють розвитку функціонального стану організму дитини, її адаптаційних ресурсів, опірності до негативних впливів, досягненню і підтриманню емоційного комфорту, закладають базис саморозвитку, за Г.С. Костюком, «саморуку», можна назвати розвивальним, екологічно орієнтованим середовищем.

Сім'я, як середовище найближчого оточення, є умовою і водночас джерелом розвитку дитини, яке може стати і джерелом психологічної травматизації дитини. Дедалі більше досліджень акцентують увагу на безпечності середовища (І.А. Баєва, І.Д. Бех, О.Л. Кононко, К. Л. Крутій, С.К. Нартова-Бочавер, О.В. Петрунько, М.В. Осоріна, В.О. Татенко). Психологічно безпечне середовище, яке водночас може позиціонуватися як екологічно-орієнтоване середовище, маркується таким його станом, що є вільним від проявів психологічного насильства у взаємодії, що сприяє задоволенню потреб в особистісно-довірливому, суб'єкт-суб'єктному спілкуванні, створює референтну значимість середовища та забезпечує психологічне здоров'я включених до нього учасників.

Психологічно безпечне середовище, результатом перебування в якому є психологічно здорова особистість, створюється за умови використання психологічних технологій, що побудовані на діалогічних засадах, навчанні співробітництву та відмови від психологічного насильства у взаємодії.

Сучасні діти отримують дедалі більш незалежний статус в родині та у широкому соціумі, що значною мірою впливає на внутрішньосімейні стосунки і на взаємини між старшим і молодшим поколіннями. Так, за нашими спостереженнями, взаємодія поколінь у сучасній українській сім'ї набуває помітних змін, відрізняється великою варіативністю та включає в себе елементи традиційної та інноваційної культури. Помітним є двосторонній характер процесу спілкування, коли центральний напрямок активності, виховання «від старших» – діда, бабусі, мами, батька та інших старших членів родини – поєднується із зворотнім процесом – «від молодших» (щоправда, більше – інформаційного, ніж власне виховного) – від дітей та онуків. За рахунок такого двостороннього процесу за оптимальних умов вибудовується своєрідний сімейний «словник», яким послуговуються і старші, і молодші, а також форми проведення ними дозвілля, формується загальний ритм і стиль життя усієї сім'ї. Через таку взаємодію виникає культурний обмін смислами і цінностями, поєднання цілих поколінь і навіть епох, формується новий, сучасний спосіб життя.

Смислова взаємодія між людьми в сімейному середовищі покликана забезпечити освоєння цінностей дітьми, взаємний обмін життєвими смислами між членами родини. Старше покоління має можливість знаходити способи передавати цінності, смисли, що впливають на якість життя молодших поколінь, позитивно сприяє емоційному, соціальному, духовному розвитку зростаючої особистості. Певною мірою кривим дзеркалом «дорослого» світу речей, стосунків, потреб, цінностей виступає молодіжна субкультура. В найбільш крайніх формах протиставлення образів «ми» і «вони» виливається в заперечення батьківських і дідівських цінностей, родинних у цілому, а інколи поширюючись й на більш широке коло цінностей – національних, культурних тощо. Більшість сучасних робіт з аналізу міжпоколінної взаємодії присвячені розгляду причин конфліктів між представниками різних генерацій та практично відсутні роботи, спрямовані на демонстрацію методів та прийомів збереження міжпоколінної наступності, збереження оригінальності кожної з генерацій. Тому потужним резервом розвитку здорового сімейного середовища є смислова міжпоколінна взаємодія, побудована на взаємній пошані, взаєморозумінні, діалозі між представниками різних поколінь [3; 4].

Значна кількість досліджень, проведених в руслі сімейної психотерапії, засвідчує, що критерієм функціонування сім'ї як цілісного середовища, є власне не стільки відсутність конфліктів та труднощів, криз, скільки ефективність механізмів інтеграції сім'ї, яким чином вона поводить себе при зіткненні з важкою життєвою ситуацією більшої чи меншої складності (А.Я. Варга, Е.Г. Ейдемільлер, З.Г. Кісарчук, Т.Л. Крюкова, Е.В. Куфтяк, М.В. Сапоровська, В.І. Юстицький).

Відомо, що труднощі, перешкоди та кризи виступають засобом об'єднання сім'ї, а отже інтеграція залежить від здатності та вміння сім'ї відшукати, створити та застосувати способи подолання виникаючих проблем. Здатність сім'ї протистояти труднощам визначається не лише індивідуальними особливостями членів сім'ї, але також і специфікою сімейного функціонування, своєрідністю сімейного середовища, як цілісного утворення. Особливості сімейного середовища та життєдіяльності сім'ї виступають ресурсами збагачення та зміцнення соціального простору сім'ї, і відповідно, будуть визначати структуру і специфіку сімейного подолання важких обставин.

Визначення вектору підвищення якості життя підлітка і юнака значною мірою залежить від рівня особистісного розвитку старших, їх життєвих пріоритетів, цінностей і смислів, від особливостей змістовної смислової взаємодії з молоддю. Тому актуальною є розробка практик міжпоколінної взаємодії, як особливої форми діяльності людей, в котрій встановлюються, розвиваються та збагачуються контакти між учасниками спілкування, відбувається емоційний

взаємообмін, формується досвід ціннісно-смыслової взаємодії старших і молодших учасників спілкування.

На формування смыслових позицій у підростаючого покоління впливає дієве ставлення до нього дорослих, яке виражається як у прямому спілкуванні, так і опосередковано – через засоби масової інформації. Сучасні дослідники акцентують увагу на удосконаленні спілкування через теле-радіо ефір, інтернет, популярні газети і журнали, зорієнтованості на розвиток особистості, яка свідомо і відповідально будує своє життя, а також майбутнє власних дітей і своєї країни. Велике значення надається попередженню маніпуляцій свідомістю і поведінкою людей, особливо молоді, підвищенню їх життєвої компетентності (В.В. Андрієвська, Н.В. Чепелева, Н.І. Череповська та ін.). Адже роль вчителя (нерідко в негативному сенсі) життя перебирає на себе не лише сім'я, дошкільні і шкільні заклади, але і різноманітні засоби масової комунікації. Професійної компетентності вимагається і від психологів, які виступають через засоби масової комунікації, адже вони не тільки надають певну психологічну інформацію, але й фахову підтримку людині для збереження і відновлення її психічних ресурсів у складних, кризових, психотравмуючих умовах життя. За останніми даними опитування громадян України нагальними для багатьох є такі питання, відповідь на які вони хотіли б отримати від психологів, як: «Як вижити українській сім'ї в нинішніх умовах?», «Як уберегти дітей від насилля?», «Проблеми розтління, зомбування, маніпуляцій у реальному житті і через телебачення та інтернет», «Питання самовизначення і самореалізації дитини у суспільстві» тощо. Ці та подібні запити наших співгромадян свідчать про своєчасність і важливість тісного «здорового» тандему між масмедійним та сімейним життєвим простором.

Психолог, який спілкується з дорослими і дітьми через ЗМІ надає їм необхідну й достовірну інформацію про події і явища, сприяє орієнтації читачів-глядачів-слухачів у складних, драматичних життєвих ситуаціях і психологічних станах. Крім того, медійна психологічна допомога може сприяти, на основі взаємоповаги і взаємоприйняття, об'єднанню смыслових позицій молодшого і старшого поколінь у сучасному соціокультурному вимірі, що забезпечує, як і вся система виховання і співжиття, міжпоколінню взаємодію та спадкоємність.

Висновки. Сучасна ситуація в Україні, яку можна визначити пунктирно : Революція Гідності– Анексія Криму – агресія РФ на східних рубежах України, призвела до тяжких втрат – загибелі людей, важких фізичних та психологічних травм, до екстремальних переживань, що наповнювали і продовжують трансформувати контекст життєвого середовища незалежно від місця проживання в Україні. В цьому контексті особливо гостро постає питання вивчення мож-

ливостей людей, зокрема дитини, з організації власної поведінки у складній життєвій ситуації як у формі психологічного захисту від травмівних переживань, так і в формі конструктивної, перетворювальної активності, спрямованої на подолання проблем, формування своєрідного загартування та опірності життєвим негараздам та випробуванням. Захисним і оздоровчо-гармонізуючим середовищем має стати насамперед своєрідне «найближче коло» захисту, сімейне середовище, яке є частиною загального життєвого простору особистості.

Для того, щоб людина реалізувалась як Людина, а суспільство рухалось до розвитку громадянського суспільства з економічним процвітанням, духовним зростанням та екологічним підходом до внутрішнього і зовнішнього світу, необхідно, щоб життєве, сімейне, освітнє, інформаційне середовища були психологічно адекватно організованими, безпечними та містили в собі потенціал збереження, оздоровлення та розвитку особистості, її здатності до саморозвитку сьогодні та впродовж усього життя. Інформаційний простір має не гальмувати розвиток сімейного середовища, а позитивно інтегруватися в нього, допомагати дитині зростати і добре почувати себе як члена родини і громадянина власної країни.

Список використаних джерел

1. Швалб Ю.М. Еколого-психологічні виміри способу життя / Ю.М. Швалб // Актуальні проблеми психології: Зб.наук.праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України – К., – Т.7. – Вип.5.– Ч.2. – С.294-301.
2. Экопсихологические аспекты развития индивидуальности / Под ред. В.И. Панова. – М.: Психологический Институт РАО. – 1977. – 147 с.
3. Вовчик-Блакитна О.О. Якість життя – умова та результат міжпоколінної взаємодії в сім'ї / О.О. Вовчик-Блакитна, Т.С. Гурлева // Екологічна психологія : хрестоматія / за ред. І.І. Шлімакової – Харків : Видавництво «Діса Плюс», 2016. – С. 227-233.
4. Вовчик-Блакитна О.О., Гурлева Т.С. Діалог між дорослими і дітьми як умова подолання негативного впливу соціокультурного середовища / О.О. Вовчик-Блакитна, Т.С. Гурлева // Актуальні проблеми психології : Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. Екологічна психологія, 2013, Т.VII. Вип. 32. – С.39-47.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Shvalb Yu.M. Ekoloho-psykholohichni vymiry sposobu zhyttia / Yu.M. Shvalb // Aktualni problemy psykholohii: Zb.nauk.prats In-tu psykholohii im. H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy – K., – T.7. – Vyp.5.– Ch.2. – S.294-301.
2. Экопсихологические аспекты развития индивидуальности / Под ред. В.И. Панова. – М.: Психологический Институт РАО. – 1977. – 147 с.
3. Vovchik-Blakytna O.O. Yakist zhyttia – umova ta rezultat mizhpokolinnoi vzaiemodii v simi / O.O. Vovchik-Blakytna, T.S. Hurlieva // Ekolohichna psykholohiia : khrestomatiia / zared. I.I. Shlimakovoi – Kharkiv: Vydavnytstvo «Disa Plus», 2016. – S. 227-233.

4. Vovchuk-Blakytна O.O., Hurlieva T.S. Dialoh mizh doroslymy i ditmy yak umova podolannia nehatyvnoho vplyvu sotsiokulturnoho seredovyscha / O.O. Vovchuk-Blakytна, T.S. Hurlieva // Aktualni problemy psykhologii : Zbirnyk nauk. prats Instytutu psykhologii im. H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. Ekolohichna psykhologia, 2013, T.VII. Vyp. 32. – S.39-47.

Вовчик-Блакытна Е.А., Гурлева Т.С. Ребенок и жизненная среда: Экологизация пространства

В статье дается определение развивающей, экологически ориентированной среды, как объединяющей элементы, способствующие развитию функционального состояния организма человека, активизации его психологических ресурсов, сопротивляемости по отношению к негативным воздействиям, достижению и поддержанию эмоционального комфорта, а также индуцируют процессы саморазвития личности. Рассматривается семейная среда, как часть системы «человек-жизненная среда».

Акцентируется внимание на информационном пространстве, которое является разновидностью жизненной среды и может потенциально деструктивно или конструктивно влиять на становление и самосовершенствования личности, развивать или деформировать мировоззрение, гармонизировать или разрушать внутреннюю картину мира ребенка, юноши, взрослого человека.

Ключовые слова: *жизненная среда, ребенок, экологически ориентированная, развивающая среда, техногенная среда, семейная среда, экологическая система, информационное пространство, масс-медиа.*

Vovchuk-Blakytна O.O., Gurleva T.S. The child and the living environment: the ecologization of space

The article defines the developing, environmentally oriented environment, which includes elements that promote the development of the functional state of the human body, the activation of its psychological resources, the resistance to negative influences, the achievement and maintenance of emotional comfort, and induce the processes of self-development of the person. The family environment is considered as a part of «person-life environment» system.

The attention is focused on the information space, which is a kind of life environment and can potentially destructive, or constructively influence the development of individual's self-improvement, harmonize or destroy the internal picture of the world of the child, youth, adult.

To be realized as a person and develop civil society with economic prosperity, spiritual level and ecology-oriented approach to internal and external world, it is necessary some things. Living environment (family, educational, informational) environment must be well organized, safe and contained the potential for recreation and personal development throughout life. Information space should not hinder the development of a family environment but positively integrated into it to help baby grow well and feel like a family member and citizen of their country.

Key words: *life environment, child, environmentally oriented, developing environment, man-made environment, family environment, ecological system, information space, mass media.*